

ФЕСТИВАЛЬ МОНОСПЕКТАКЛІВ «МАРІЯ»: СПЕЦИФИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ В МИСТЕЦЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті проведено аналіз Міжнародного театрального фестивалю моновистав жінок-актрис «Марія». Його особливістю є опора на жанр жіночої монодрами. Відзначено, що в рамках Фестивалю відбуваються міжнародні науково-мистецькі конференції, круглі столи, художні тематичні виставки, майстер-класи, творчі зустрічі та екскурсії. За одинадцять років існування Міжнародного театрального фестивалю моновистав жінок-актрис «Марія» в ньому брали участь представники країн Польщі, Білорусії, Угорщини, Росії, Словаччини, Азербайджану, Вірменії, Японії, США, Єгипту, Ізраїлю, Великої Британії, Словенії, Німеччини, які продемонстрували високу майстерність та культуру своєї держави.

Ключові слова: *театральний фестиваль, театралізація, монодрама, жіноча монодрама, міжнародний театральный фестиваль моновистав жінок-актрис «Марія».*

В культурно-мистецькому просторі України фестивальний рух є універсальним комунікативним чинником, що встановлює, підтримує і стимулює суспільні і художньо-творчі зв'язки. Фестиваль театральний – як складова фестивального руху – дає можливість по-особливому побачити зміст театрального процесу. Його перебіг засвідчує пошук новаторських ідей, реалізації нетрадиційних рішень, розвиток інноваційних форм роботи акторів, режисерів, творчих пошуків інсценізаторів для заохочення нового глядача. Аналіз театральних фестивалів, зокрема в Україні, є актуальним для вивчення, оскільки дозволяє визначити нові аспекти у розвитку театрального мистецтва, сприяє взаємодії і втіленню різних ідей майстрами театру.

На сучасному етапі розвитку театрального мистецтва особливістю фестивалів є їхня тематична різноманітність та багатогранність. Кожен із них є неповторним та несе у собі не лише культурне збагачення для глядача, але є і неабияким поштовхом до вдосконалення учасників зокрема та театру загалом.

Одним з новітніх, прогресуючих українських фестивалів є Міжнародний театральний фестиваль моновистав жінок-актрис «Марія». Його особливістю є унікальність на теренах України, оскільки основою його є жіноча монодрама. Започаткований в Україні в 2004 році Міжнародний театральний фестиваль жінок-актрис «Марія» не має і жодних аналогів у світі. До участі в ньому залучається широке коло актрис різних країн, яке постійно розширюється.

Метою пропонованої статті виступає аналіз динаміки функціонування Міжнародного театрального фестивалю жінок-актрис «Марія». Супутніми завданнями до мети стали: визначення жанрової специфіки театрального фестивалю; тематичного спектру вистав; ролі фестивалю у сучасному культурно-мистецькому просторі України й Європи.

Актуальність статті полягає у теоретичному осмисленні особливостей Міжнародного театрального фестивалю моноспектаклів жінок-актрис «Марія» на основі аналізу його вистав.

Монодрама – різновид драми, призначений для виконання одним актором. До монодрам відносяться: п'єса-монолог, драматична мініатюра, побудована у формі розмови з безмовним персонажем тощо. Монодрамою називають також драматичний твір з двома і декількома дійовими особами, ролі яких виконує один актор [3].

Теоретичними засадами дослідження жанру моновистави стала праця М. М. Євреїнова (1879–1953) – російського режисера, історика театрального мистецтва – «Введення в монодраму» (1909). Монодрама не є «моновиставою», але має прямий стосунок до неї. Монодрама (за принципом театральної теорії М. Євреїнова) – це розгортання сценічних подій, які ніби проходять крізь свідомість героя або одного з діючих осіб; вона полягає у драматичному уявленні, представляє навколишній світ таким, яким він усвідомлюється дієвою особою «в будь-який момент його сценічної дійсності і змушує кожного з глядачів увійти в положення цієї особи, зажити його життям» [26].

Прикладом функціонування жанру моновистави став створений 1989 року український «театр одного актора» «Крик» (м. Дніпропетровськ), засновником якого є народний артист України, актор і режисер М. В. Мельник (нар. 1957). Він відтворює весь сучасний світ з його проблемами й негараздами, чим якісно й тематично не відрізняється від інших сьогоденних моновистав, успіх яких до речі, в тому й полягає [27].

Моновистава, як окремих різновид, сформувалася достатньо давно і вже має свої основні види:

- 1) вистава первинно розрахована для одного сценічного виконавця;
- 2) вистава для декількох виконавців, що адаптована для одного актора;
- 3) створення концертної літературної композиції творів (віршів, новел), послідовність яких будується в певній схожості до лірико-драматичних сюжетів [27].

За рішенням вийти одному на сцену криється величезна відповідальність. Можна сказати, що режисер займає тут досить пасивну позицію, та це не так, хоч і йдучи до «театру одного актора» для нас існує тільки виконавець і його талант у всіх смислах творення ним мистецтва, єство і особистість його героя (героїв), які він наповнює собою і тільки собою. Бо «виконавець в театрі актора – не просто актор. Він і автор, і актор, і читець, і режисер» [28].

Залишаючись наодинці з глядацьким залом, актор кожного разу намагається зрозуміти і знайти відповіді на поставлені сюжетом питання разом із глядачем, який теж повинен бути відповідним. Лише так він створює свій світ і час, виражаючи своє бачення. «Моновистава – це щось особливе й геніально зроблене щойно. Тому й виступає як самовираження» [28].

Фестиваль моновистав жінок-актрис «Марія» присвячений першій народній артистці України Марії Костянтинівні Заньковецькій, яка була однією з найяскравіших актрис у театральному просторі кінця XIX – початку XX століть, корифеєм української сцени. Автором проекту-фестивалю «Марія», його художнім керівником, директором, ідейним натхненником є народна артистка України, лауреат Національної премії ім. Тараса Шевченка, актриса Національного драматичного театру ім. Івана Франка Лариса Кадирова.

Щорічний фестиваль присвячується знаменній даті української або світової культури: творчості Марії Заньковецької, Миколи Гоголя, Антона Чехова, лауреата Нобелівської премії Габріеля Гарсії Маркеса.

Метою фестивалю є плекання, культивування та представлення можливостей універсальної мови театру, вшанування пам'яті першої Народної артистки України Марії Заньковецької, популяризація кращих світових здобутків виконавської майстерності актрис, сприяння активної інтеграції українського театру до світового театрального процесу [1].

Центральною темою є доля жінки, що є своєрідним лейтмотивом фестивалю. На сцені представлена широка галерея жіночих образів, адже у всі часи у всіх народів було своє бачення справжньої жінки, і кожен драматург по своєму зображав її в залежності від епохи. У монодрамах фестивалю вражають різноманітні жіночі образи, які є творчим здобутком надзвичайно талановитих актрис з різних європейських країн. Зокрема, варто відзначити такі вистави: «Леді Макбет» за Вільямом Шекспіром, «Смерть Офелії» за С. Виспянським, «Стара жінка висиджує» Тадеуша Ружевича, «Душечка» Антона Чехова, «Вигнання до Раю» Нуї Раппа, «Музична зустріч М. Заньковецької та А. Чехова», «Ніхто» Ніни Берберової, «Чайка» Антона Чехова, «Сон» Тараса Шевченка, «Зламани нігті. Марлен Дітріх» Ромуальда Віша-Покійського, «Театральність» Бернара-Марі Кольтеса, Лукаша Ріппера, Міхала Вальчака, «Кравець з Інвернессу» Метью Засця, «Жінка, яка увійшла в двері» Родді Дойла, «Фантазія для скрипки та кохання» за романом Шолом-Алейхема, «Плач Медеї» Сашо Журцера, Мойтіни Журцер, «Марсель» Акопа Казанчяна, «Мати Мейра та її діти» Керола Свіфта, «Діва» М.Гауер, «Співають нічні пастухи» Зм.Бядуля, Г.Дягилева, «Момент кохання» за творами В.Винниченка, «Мій Вільям Шекспір» Анжея Северина, «Федра», «Мій труп» (сценарій, режисура та сценографія Богуслава Керца), «Людський голос» Жака Кокто, «Сара Бернар. Наперекір усьому» за п'єсою З.Хшановського та Л.Кадирової, «Марія. Коли розлучаються двоє», присвячену Марії Заньковецькій – корифею української сцени та інші.

Театр одного актора викликає неоднозначні асоціації в театральному світі. З одного боку – співчуття до драматичних акторів, які повною мірою не мають змоги творчо реалізувати себе, які вимушено обирають вид монотеатру як максимально незалежну (наскільки це можливо у їхній професії) форму захисту від режисерської байдужості. З іншого – захоплення одинаками-особистостями, які мають професійну мужність і талант «атакувати» глядацький зал своєю енергетикою, утримувати його увагу власною харизмою [7].

Унікальним явищем фестивалю є швидкі темпи його розвитку, що зумовило зацікавленість зарубіжного учасника. За одинадцять років існування Міжнародного театрального фестивалю моновистав жінок-актрис «Марія» у ньому взяли представники країн Польщі, Білорусії, Угорщини, Росії, Словаччини, Азербайджану, Вірменії, Японії, США, Єгипту, Ізраїлю, Великої Британії, Словенії, Німеччини, які продемонстрували високу майстерність та культуру своєї держави.

Цікавим фактом є те, що постановка вистав відбувалися мовою оригіналу, без синхронного перекладу, підкреслюючи універсальність сценічної виразності світового театру [10].

«Марія» – фестиваль жіночих моновистав, утім, 2013 року вперше було показано чоловічу моновиставу, яку зіграв шотландський актор Метью Заєць. Ця постколоніальна у своїй суті драма побудована на автобіографічному матеріалі – історії життя родини батьків Метью, яка під час Другої світової війни була «вирвана з корінням» зі східнопольських теренів (територія нинішньої Галичини) і закинута в Шотландію. Це глибока психологічна драма, яка ставить перед глядачем запитання «Звідки ми? Де наше коріння?» і, зрештою, «Хто ми?» [18].

У 2014 році до програми фестивалю додалась ще одна чоловіча моновистава «Момент кохання» за оповіданням Володимира Винниченка, в якій брав участь на той час Міністр культури України – Євген Нищук. Зовнішня фабула будується на основі майже пригодницького сюжету, – нелегальний перехід молодими людьми кордону – дозволяє проникнути глибше: мова йде про подолання ще й інших кордонів – суто психологічних [23].

В рамках Фестивалю відбуваються прес-конференції для засобів масової інформації, міжнародні науково-мистецькі конференції, круглий стіл «Полілог культур», художні тематичні виставки, майстер-класи, творчі зустрічі, екскурсії для учасників фестивалю золотoverхим Києвом, відвідини музею Марії Заньковецької [1].

Для прикладу в 2009 році відбулася міжнародна конференція «Магічний вплив М.В. Гоголя на світовий та український культурні процеси», в якій взяли участь відомі науковці, культурологи (Л. Голота, М. Наєнко, М. Новикова, І. Оржицький, О. Пахльовська, Є. Сверстюк, М. Стріха та ін.) та гості з багатьох країн світу (Велика Британія, Хорватія, Мексика, Іран, Польща, Росія тощо) [25].

У 2010 році в рамках фестивалю відбулася міжнародна науково-мистецька конференція до 150-річчя з дня народження А.П. Чехова, яка зібрала фахівців із Іспанії, Великої Британії, Польщі, Пакистану, Росії й України. Цього року саме Чехов став магічним духовним покровителем фестивалю. У центрі художнього космосу Чехова — теми самотності, абсурдності світу, але разом із тим іронія, що допомагає піднятися над світом марноти [15].

Актуальною стала тема міжнародної науково-мистецької конференції «Магія культур: гортаючи сторінки світової класики», яка відбулася у 2011 році. У ній взяли участь режисери, академіки, перекладачі, теоретики та науковці [21].

У 2012 році відбулася міжнародна конференція «Магічний вплив М.В.Гоголя на світовий та український культурні процеси», проілюстрована низкою вистав, представлених акторами з України, Росії, Вірменії, Німеччини, США, Японії [25].

У 2013 році темою міжнародної науково-мистецької конференції була «Магія акторства». У ній взяли участь організатори, театральні критики, мистецтвознавці, журналісти та інші діячі культури України та світу.

Підсумки історичної і мистецької динаміки Міжнародного театрального фестивалю моновистав жінок-актрис «Марія», аналіз особливостей розвитку та специфіки його проведення, зумовили такі висновки.

1. Визначальною рисою та особливістю фестивалю є домінуючий жанр моновистави, що не лише його кардинально відрізняє від інших, але й дає неабиякий поштовх для розвитку і вдосконалення театрального мистецтва в цілому.
2. Фестиваль є чудовою можливістю для актора-одинака проявити свій талант та реалізувати весь потенціал, вибираючи виставу, яка до душі, власне, йому. Зрештою, крізь призму гри на сцені, актор не лише реалізовує себе, але й дозволяє глядачу відкрити цілий всесвіт талановитої гри, виконаної однією людиною, що розвиває уяву глядача, виховує у ньому високі естетичні цінності.
3. Вдало підібране місце проведення фестивалю, адже він традиційно відбувається у культурному центрі України – Києві, куди всім зручно завітати та відвідати захоплюючі екскурсії містом, що входить у програму фестивалю.
4. Фестиваль за географією охопив усі регіони країни, залучивши і гостей з-за кордону. Були представлені учасники із Польщі, Білорусії, Угорщини, Росії, Словаччини, Азербайджану, Вірменії,

Японії, США, Єгипту, Ізраїлю, Великої Британії, Словенії, Німеччини, які грали вистави мовою оригіналу.

5. На фестивалі були репрезентовані класичні театральні зразки Вільяма Шекспіра, Антона Чехова, Тараса Шевченка, Миколи Гоголя, інсценізації творів Шолома-Алейхема, Володимира Винниченка, а також сучасних українських та зарубіжних авторів.

6. Щороку на фестивалі відкриваються нові імена поетів, філософів, теософів, людей великої долі, які вчать всіх оточуючих високих духовних цінностей, дають зрозуміти, що можна змінити хід колеса буття [1].

Міжнародний театральний фестиваль монодрам жінок-актрис «Марія» має усі перспективи продовжувати розвиватися у майбутньому, адже попереду ще безмежний океан ідей, мотивів, прагнень, які чекають своєї реалізації.

1. Сайт фестивалю «Марія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mariafest.com/?p=265>.
2. Кадирова Лариса Миколаївна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>.
3. Vseslova [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vseslova.com.ua/word/>.
4. Заболотна В. Заньковецька... Відлуння. У столиці відбувся Перший міжнародний театральний фестиваль монодрам жінок-актрис «Марія» [Електронний ресурс] / Валентина Заболотна // День. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/125445>.
5. Олтаржевська Л. Мистецтво жити після смерті. Сьогодні починається Міжнародний театральний фестиваль «Марія» [Електронний ресурс] / Людмила Олтаржевська // Україна молода. – Режим доступу : <http://www.umoloda.kiev.ua/number/272/164/9732/> газета.
6. Театральний процес у Україні в дзеркалі театральних фестивалів : оглядова довідка за матеріалами преси (2009) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/225084.jsessionid=0D83FF45195E032487951CE94852260C>.
7. Олтаржевська Л. Актриса Лариса Кадирова організувала II фестиваль монодрам «Марія» [Електронний ресурс] / Людмила Олтаржевська // Україна молода. – Режим доступу : <http://2fwww.umoloda.kiev.ua/regions/0/164/0/18788/>.
8. Максименко С. Сад монодрам (Огляд фестивалю «Марія»–2006, Київ) / С. Максименко // Просценіум. – 2006. – №2 – 3(15 – 16). – С. 50– 52.
9. Максименко С. Не просто «Марія» (VI Міжнародний фестиваль жіночих монодрам «Марія») / С. Максименко // Просценіум. – 2009. – №3(25). – С. 50– 53.
10. Підлужна А. Життя під знаком Заньковецької / А.Підлужна // День. – 2007. – №31.
11. Груша Х. П'ять днів «Марии» // Газета по-киевски. – 2009. – 23 сент.
12. Підлужна А. Силует Заньковецької на тлі профілю Гоголя // День. – 2009. – 23 верес.
13. Підлужна А. Посвята Марії Заньковецькій // Культура і життя. – 2009. – 25 верес. – 1 жовт.
14. Дроздовський Д. Магія самотності та іронія над абсурдом / Д.Дроздовський // День. – 2010. – № 177.
15. Боднар Б. Сповідь пані в час безвиході [Електронний ресурс] / Б. Боднар // Урядовий кур'єр. – 2011. – 26 лист. – 1 жовт. Режим доступу : <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/spovid-pani-v-chas-bezvihodi/>.
16. Кадирова Л. Під знаком Марії / Л. Кадирова // День. – 2010. – №167.
17. Підбиваючи підсумки IX Міжнародного фестивалю жіночих монодрам «Марія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://knpu.gov.ua/content>.
18. Дроздовський Д.. Магічний трикутник Лариси Кадирової / Д.Дроздовський // Кіно театр. – 2014. – №2.
19. Gulan G. 'Camerica, Puppy Art'. Artefact GLOCALOGUE. 2012-06-05. Polacy zagrali w teatrze Franki na festiwalu «Maryja» [Електронний ресурс] / G.Gulan. – Режим доступу : <http://polonews.in.ua/aktualnosc/nauka-i-kultura/polacy-zagrali-w-teatrze-franki-na-festiwalu-maryja.html>.
20. Доленко В. «Славетна «Марія» збирає своїх шанувальників» Західно-Українська Асоціація «Спадщина України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.spadshina.com/programs/za-lashtunkami/larisa-kadirova/>.
21. Кадирова Л. М. Міжнародний театральний фестиваль жіночих монодрам «Марія» [Електронний ресурс] / Л. М. Кадирова // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. – 2013. – Вип. 12. – С. 84–94. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvkkarogo_2013_12_7.pdf.
22. Театр на екрані (про проект «Момент кохання») [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/6410131>.
23. Рой У. Полілог культур (Фестиваль монодрам «Марія» – 2011) / У. Рой // Просценіум. – 2014. – №2 – 3(30 – 31). – С. 50– 52.
24. VI Міжнародний фестиваль жіночих монодрам «Марія» [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.ukma.edu.ua/index.php/news/1207-archive-2004-2012?news_show=item&news_id=1392.
25. Дроздовський Д. У Києві завершився Міжнародний фестиваль «Марія», а у його рамках пройшла науково-мистецька конференція, присвячена ювілею Миколи Гоголя [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://mariafest.com/?p=3>.

26. Монодрама Н. Н. Евреинова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ru.wikipedia.org/wiki/Монодрама_Н._Н._Евреинова.
27. Моноспектакль [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org/wiki/Моноспектакль/>.
28. Березка Л. Моноспектакль – это жанр или высший пилотаж? [Електронний ресурс] / Л. Березка // Школа Жизни. – 2008. – Режим доступу : <http://shkolazhizni.ru/archive/0/n-20871/>.

В статье представлен анализ Международного театрального фестиваля моноспектаклей женщин-актрис «Мария». Его особенностью является опора на жанр женской монодрамы. Определено, что в рамках фестиваля проходят международные научно-творческие конференции, круглые столы, художественные тематические выставки, мастер-классы, творческие встречи и экскурсии. На протяжении одиннадцати лет функционирования Международного театрального фестиваля моноспектаклей женщин-актрис «Мария» в нем принимали участие представители Польши, Беларуси, Венгрии, России, Азербайджана, Армении, Японии, США, Египта, Израиля, Великой Британии, Словении, Германии, которые продемонстрировали высокое мастерство и культуру своей страны.

Ключевые слова: *театральный фестиваль, театрализация, монодрама, женская монодрама, международный театральный фестиваль моноспектаклей женщин-актрис «Мария».*

In the article were analyzed festivals. It was determined that one of the newest, progressive Ukrainian festivals is the International Festival solo performances of female actresses of «Maria». His feature is that it is the only festival in Ukraine based on a woman's monodrama. It is noted that the festival artistic place international scientific conferences, round tables, art exhibitions, master classes, creative meetings and excursions. Determined that the unique phenomenon of the festival is the rapid pace of development that led to the interest of foreign participants. For eleven years the International Theatre Festival solo performances of female actresses «Maria» it was attended by representatives from Poland, Belarus, Hungary, Russia, Slovakia, Azerbaijanu, Armenia, Japan, USA, Egypt, Israel, Belik Britain, Slovenia, Germany, which workshop and demonstrated the high culture of the state.

Key words: *Theatre Festival, teatralization, solo performances, solo performances of female, the International Festival solo performances of female actresses «Maria».*